

Povezanost maskulinosti in femininosti s komponentama samospoštovanja

ANDREJA AVSEC

IZVLEČEK

V zadnjih tridesetih letih je prišlo do pomembnega premika v pojmovanju maskulinosti in femininosti ter njuni povezanosti s psihičnim zdravjem in dobro prilagojenostjo posameznika: od spolno tipiziranega modela, ki je desetletja prevladoval v psihologiji in družbi na splošno, do androginega, spodbujenega s feministično teorijo v 70. letih, ki pa ga empirični rezultati kasneje niso konsistentno podprli.

Rezultati raziskav so bolj kazali na podporo maskulinemu modelu, tako za ženske kot moške. Skupni problem večine teh raziskav je v operacionalizaciji konstrukta psihičnega zdravja oziroma dobre osebnostne prilagojenosti. Raziskovalci so ga ponavadi zožili na merjenje enodimenzionalnega samospoštovanja.

V naši raziskavi ugotavljamo, da diferencirani pristop k posameznim dimenzijam samospoštovanja omogoča preverjanje bolj natančnih povezav med maskuliniteto, femininiteto in samospoštovanjem ter potrjuje androgini model.

Ključne besede: androginitet, maskulinitet, femininitet, samospoštovanje

ABSTRACT

THE CONNECTION OF MASCULINITY AND FEMININITY TO COMPONENTS OF SELF-ESTEEM

The last thirty years have brought about a significant shift in the understanding of masculinity and femininity, as well as their connection to psychological health and good self-adjustment: from a sexually standardised model that held general sway in psychology and society for decades to an androgynous one, spurred on by feminist theory of the 1970s but not consistently supported later on by empirical findings.

The results of studies have increasingly shown support for the masculine model, for both women and men. The common problem in the majority of these studies lies in the operationalisation of the construct of psychological health or good self-adjustment. Researchers have habitually tied it to a measure of one-dimensional self-esteem.

In our research, we have determined that a differential approach to the individual dimensions of self-esteem enables the verification of more precise connections between masculinity, femininity and self-esteem as well as corroborating the androgynous model.

Key words: androgyny, masculinity, femininity, self-esteem

Raziskovanje osebnostnih konstruktov maskulinosti in femininosti je bilo vedno vrednostno obremenjeno, tako kot vse raziskave o razlikah med spoloma. To lahko vidimo že iz dejstva, da je bilo tesno povezano s preučevanjem njenega odnosa do psihičnega zdravja. Osrednji problem raziskav teh raziskav se je glasil: ali je bolje biti maskulin ali feminin? Raziskovalci so na to vprašanje ponujali različne odgovore.

Prve vprašalnike maskulinosti in femininosti so sestavili v 30. letih (Terman & Miles, 1936) iz osebnostnih lastnosti, v katerih se moški in ženske razlikujejo med seboj. Lastnosti, ki so bile značilne za moške, so poimenovali maskuline, in lastnosti, značilne za ženske, feminine. Predstavljale naj bi bistveno komponento osebnosti. Za posameznika je lahko bila značilna maskulina ali feminina orientacija, ki se med seboj izključujeta. Optimalno psihično zdravje naj bi bilo le pri posameznikih, pri katerih je njihova spolna orientacija kongruentna z njihovim spolom. Posameznik, ki se je na enodimenzionalni lestvici maskulinosti-femininosti nesrečno uvrstil nekje v sredino bipolarnega kontinuuma, je bil tako najmanj spolno dezorientiran, ambivalenten, v najslabšem primeru pa naj bi tak rezultat kazal na deviantnost v spolnem vedenju, biseksualnost ali splošno neprilagojenost (Berzins, Welling & Wetter, 1978).

V 70. letih je prišlo do redefiniranja maskulinosti in femininosti (Ashmore, 1990), ki nista več nasprotna pola istega kontinuuma in izključujoči se spremenljivki, ampak neodvisni dimenziji. Posameznik ima lahko visoko stopnjo tako maskulinosti kot femininosti v svoji spolni androgini orientaciji, visoko stopnjo ene in nizko stopnjo druge vrste spolne orientacije, ali pa nizko stopnjo obeh. Vzrok te spremembe je bila ideja o idealni androgini osebi, ki naj bi imela tako maskuline kot feminine lastnosti. Androgini model predvideva najboljše psihično zdravje pri posameznikih, za katere je značilna androgina spolna orientacija (Bem, 1974). Bem (1975) npr. ugotavlja, da so bili androgini posamezniki obeh spolov v raziskovalni situaciji sposobni izraziti tako instrumentalno kot ekspresivno vedenje, odvisno od zahtev trenutne situacije, spolno tipizirani posamezniki pa so izražali relativno rigidno in stereotipno vedenje.

Druga novost je bilo definiranje vsebine maskulinosti in femininosti, ki ne vsebujeta več lastnosti, pri katerih se pojavljajo razlike med spoloma, pač pa vsebujeta sociokulturno definicijo spolnih vlog oziroma spolne stereotipe. V skladu s temi predpostavkami so nastali tudi novi vprašalniki za merjenje maskulinosti in femininosti, ki so vsebovali dve neodvisni lestvici (npr. BSRI - Bem, 1974; PAQ - Spence, Helmreich & Stapp, 1974).

Psihična androginitet je definirana kot spojena funkcija posameznikove maskuline in feminine orientacije, ki ju merimo na dveh neodvisnih lestvicah, zato je z metodološkega vidika še vedno problematičen način njenega določanja na osnovi dveh neodvisnih lestvic (Lubinski, Tellegen & Butcher, 1983). Raziskave v zvezi s psihično androginitetjo bi lahko razdelili v tri sklope glede na način definiranja androginitete (Hall & Taylor, 1985).

Aditivni androgini model ali model glavnih efektov je povezan z delom Janet Spence in sodelavcev Helmreicha in Stappa (1975), ki definirajo androgine posameznike kot take, ki imajo visoke rezultate na maskulini in feminini lestvici, interakcij pa v pojasnjevanje psihičnega zdravja ne vključujejo. Model predvideva, da tako maskulinitet kot femininitet prispevata neodvisni delež v predikcijski spremenljivki, kar pomeni, da morata biti obe statistično pomembni.

Interakcijski androgini model je izvirno predlagala Sandra Bem (1974), čeprav ni uporabila tega termina. Njen koncept androginitete kot ravnotežja med maskulinitetimi in femininitetimi lastnostmi lahko direktno prevedemo v interakcijo med njima, pri čemer se na odvisni spremenljivki diferencirajo posamezniki, ki imajo podobne rezultate tako na maskulini kot na feminini lestvici, od tistih, ki imajo različne rezultate na obeh lestvicah.

Pri ANOVA pristopu ta model predvideva pomembnost interakcije med lestvicama maskulinosti in femininosti. Hall and Taylor (1985) razlikujeta med modelom, ki predpostavlja interakcijo med lestvicama maskulinosti in femininosti brez glavnih efektov, ter **kombiniranim androgini modelom**, ki predvideva pomembne efekte tako interakcije kot glavnih efektov (tabela 1).

Tabela 1. Modeli povezanosti maskulinosti in femininosti s psihičnim zdravjem.

Model	Izvor pojasnjene variance
aditivni	maskulnost, femininost
Androgini	interakcijski
	maskulnost 3 femininost
	kombinirani
	maskulnost, femininost, maskulnost 3 femininost
Maskulini	maskulnost

Z raziskavami, ki so kazale na precej večjo povezanost maskulinosti kot femininosti s psihičnim zdravjem, se je kasneje uveljavil **maskulini model** (Whitley, 1983). Ta model predvideva vpliv glavnega efekta maskulinosti brez glavnega efekta femininosti na odvisno spremenljivko, oziroma lahko tudi glavni efekt femininosti, vendar v negativni smeri, kar pomeni, da femininost negativno vpliva na psihično zdravje.

Problem raziskav, ki so potrjevale maskulini model, je po našem mnenju posledica preozkega definiranja psihičnega zdravja oziroma prilagojenosti. Večina raziskovalcev ga je zožila na splošno samospoštovanje, ki je sicer zelo dober indikator psihičnega zdravja, vendar ne meri vseh njegovih vidikov. Samospoštovanje naj bi bilo veljavna mera psihičnega zdravja predvsem za posameznike, za katere je značilen neodvisni jaz (Markus & Kitayama, 1991). Medkulturne raziskave namreč ugotavljajo, da je osnova za samospoštovanje posameznikov z bolj soodvisnim jazom - in zato verjetno tudi tistih, ki so bolj feminini, saj so oboji usmerjeni k drugim, k medosebnim odnosom (Cross & Madson, 1997) -, kvaliteta in harmoničnost medosebnih odnosov ter uspešnost in zadovoljstvo na tem področju (Kwan, Bond & Singelis, 1997). Različno pomembnost samospoštovanja za posameznikovo psihično zdravje lahko vidimo tudi iz raziskav, ki so ugotavljale povezanost samospoštovanja s splošnim subjektivnim zadovoljstvom. Ti dve spremenljivki sta medsebojno precej bolj povezani v kulturah, za katere je značilen neodvisni jaz, kot pa v kulturah, v katerih prevladuje soodvisni jaz (Diener & Diener, 1995).

Nižja povezanost femininosti s samospoštovanjem torej ne implicira slabšega psihičnega zdravja in prilagojenosti femininih posameznikov, pač pa neprimernost samospoštovanja kot edine mere za ugotavljanje psihičnega zdravja in prilagojenosti.

Splošno samospoštovanje so raziskovalci večinoma obravnavali kot enoten, nedeljiv konstrukt, na katerega vpliva podrejena hierarhija bolj specifičnih samoocen. Strukturna analiza instrumentov za merjenje samospoštovanja je konstantno potrjevala glavni faktor in ga ločevala od faktorjev, ki so predstavljali specifične vidike samo-ovalvacije (npr. Shavelson & Bolus, 1982; Fleming & Courtney, 1984).

Trditev, da je samospoštovanje enodimenzionalni konstrukt, pa je v nasprotju z ugotovitvami, da se le-ta občuti dvodimenzionalno, kot posplošen občutek učinkovitosti in občutek socialne vrednosti (Tafarodi & Swann, 1995). Za dobro samospoštovanje naj bi bili pomembni tako pozitivno sprejemanje s strani pomembnih drugih kot tudi uspešna akcija. Bolj verjetno kot doživljati sebe enostavno pozitivno ali negativno, je

doživljati sebe na splošno kot sprejemljivega oziroma nesprejemljivega, kar se nanaša na komponento samougajanja, in kot močnega oziroma šibkega, kar se nanaša na komponento kompetentnosti.

Tafarodi in Swann (1995) sta sestavila vprašalnik, ki meri dve komponenti samospoštovanja. Samougajanje (self-liking) je del samospoštovanja, ki je odvisen od družbe. Oblikuje se, če privzamemo Cooleyovo metaforo, prek zrcaljenja, ko posameznik začne gledati nase na način, kot je reprezentiran v vrednostnih reakcijah drugih. Te reakcije se ponotranjijo, tako da je posameznik zmožen videti sebe kot socialni objekt. Samougajanje je tako naša učinkovita ocena sebe v skladu z internaliziranimi socialnimi vrednostmi. Zato lahko gledamo na samougajanje kot na socialno, zunanjo dimenzijo samospoštovanja. Visoko samougajanje je povezano s pozitivnim afektom, sprejemanjem samega sebe in sproščenostjo v socialnem okolju.

Občutek kompetentnosti (self-competence) izhaja iz splošnega občutka posameznika kot sposobne, učinkovite osebe, ki se ima pod nadzorom. Visok občutek kompetentnosti ima pozitiven afektivni in vrednostni karakter ter motivacijsko vlogo pri vedenju, usmerjenem k določenemu cilju. Občutek kompetentnosti izhaja iz uspešne manipulacije posameznikovega okolja. Če so namere in posledice naših akcij skladne in to skladnost pripišemo našim akcijam, potem se občutek kompetentnosti poveča. V zdravem razvoju posameznika njegove izkušnje oblikujejo jaz kot center potencialne moči. Zato lahko na to dimenzijo gledamo kot na notranjo dimenzijo samospoštovanja. Ta občutek jaza se lahko uspešno bori proti strahu, induciranemu s pogosto pretečim okoljem. Občutek nekompetentnosti je, po drugi strani, povezan z okrnjeno motivacijo, anksioznostjo in depresivnostjo.

Za našo raziskavo sta zanimivi tudi raziskavi (Tafarodi & Swann, 1996; Tafarodi, Lang & Smith, 1999), ki sta preučili povezanost posameznih komponent samospoštovanja z dimenzijo kolektivism/individualizma in posredno s tem tudi s neodvisnim in neodvisnim jazom. Razlika v vrednostnih sistemih kolektivističnih in individualističnih kultur implicira ne samo nasprotno zahtevo vedenja, pač pa tudi različno razumevanje samega sebe, zato avtorja menita, da se lahko različni sistemi jaza, ki razlikujejo posameznike iz kolektivističnih kultur od tistih iz individualističnih, reflektirajo tudi v razlikah oblike in izvora samospoštovanja. Raziskave ugotavljajo, da je za pripadnike individualističnih kultur, za katere je bolj verjeten neodvisni jaz, značilen višji občutek kompetentnosti kot za pripadnike kolektivističnih kultur, za katere je bolj značilen neodvisni jaz in višje samougajanje.

V raziskavi nas je zanimalo, ali se posamezne komponente samospoštovanja različno povezujejo z maskulnostjo in feminostjo. Če na podlagi navedenih raziskav predpostavimo določeno sorodnost konstruktov maskulnosti z neodvisnim jazom in feminosti s neodvisnim jazom, lahko predvidevamo, da bo maskulnost povezana predvsem z dimenzijo samospoštovanja, ki se nanaša na občutek kompetentnosti, feminost pa s samougajanjem. S tem bi v bistvu potrdili androgini model, saj bi bila tako maskulnost kot feminost povezana s samospoštovanjem.

METODA

Udeleženci

V raziskavi je sodelovalo 472 oseb, od tega 235 moških in 237 žensk, starih povprečno 19,5 leta. Udeleženci so v času raziskave obiskovali 4. letnik srednje šole (149 dijakov in 151 dijakinj), fakulteto (66 študentov in 77 študentk), oziroma so bili zaposleni (20 moških in 9 žensk).

Instrumentarij

Vprašalnik maskulnosti in feminosti (Avsec & Musek, 1998)

Vprašalnik je slovenska priredba v svetu zelo razširjenega vprašalnika za merjenje maskulnosti in feminosti PAQ (Personal Attributes Questionnaire, Spence, Helmreich & Stapp, 1974). Sestavljata ga lestvice pozitivne maskulnosti in pozitivne feminosti. Vsaka lestvica vsebuje 10 postavk. Udeleženci morajo za vsako postavko označiti na petstopenjski ocenjevalni lestvici, v kolikšni meri je značilna za njih. Koeficient notranje konsistentnosti za lestvico pozitivne maskulnosti znaša $\alpha=0,78$ in za lestvico pozitivne feminosti $\alpha=0,81$ (Avsec, 2000).

Vprašalnik samospoštovanja (Self-Competence Self-Liking Scale, Tafarodi & Swann, 1995)

Vprašalnik vsebuje lestvici za merjenje dveh dimenzij samospoštovanja: samougajanja (self-liking) in občutka kompetentnosti (self-competence). Vsaka lestvica sestoji iz 10 postavk, od katerih je polovica pozitivnih, polovica pa negativnih. Udeleženci morajo na petstopenjski ocenjevalni lestvici označiti, v kolikšni meri velja posamezna postavka za njih. Avtorja navajata visoke koeficiente notranje konsistentnosti (za samougajanje $\alpha=0,89$; za občutek kompetentnosti $\alpha=0,87$).

Postopek

Udeleženci iz srednjih šol so izpolnili vprašalnika v skupinah od 15 do 30 oseb pri pouku, študenti in njihovi partnerji oziroma prijatelji pa so jih izpolnili doma.

Podatke smo statistično obdelali v programu SPSS. Izračunali smo analize variance 4 (maskulnost)34 (feminost) skupnega samospoštovanja ter posameznih komponent samospoštovanja, pri čemer smo pri posamezni komponenti samospoštovanja kontrolirali preostalo komponento.

REZULTATI Z INTERPRETACIJO

Za preverjanje vseh naštetih modelov povezanosti smo najprej izračunali analizo variance z maskulnostjo in feminostjo kot neodvisnimi spremenljivkami in skupnim samospoštovanjem, torej vsoto obeh komponent samospoštovanja kot odvisno spremenljivko. Avtorja vprašalnika samospoštovanja SCSL sicer ne omenjata možnosti uporabe vsote vseh postavk, vendar smo se za to odločili, ker smo želeli preveriti modele povezanosti na enak način kot dosedanje raziskave, ki niso ločevale teh dveh komponent samospoštovanja. Upravičenost uporabe skupne lestvice samospoštovanja kaže tudi koeficient notranje konsistentnosti, ki znaša pri skupni lestvici $\alpha=0,91$.

Rezultati (tabela 2) kažejo na pomemben vpliv maskulnosti na samospoštovanje. Vpliva feminosti in interakcije med maskulnostjo in feminostjo nista statistično pomembna. Rezultati s tem potrjujejo maskulini model, ki naj bi bil značilen za pripadnike zahodnih kultur (Marsh in Byrne, 1991). Za samospoštovanje posameznika naj bi bilo pomembno predvsem, kako se zna postaviti zase, kako je kompetenten pri uresničevanju lastnih ciljev in potreb.

Tabela 2. Rezultati analize variance samospoštovanja - vsota obeh lestvic vprašalnika SCSL

Izvor variance	Σ kvadratov (tip III)	df	Srednji kvadrat	F	Pomembnost	
Maskulnost	11638,8	2	5819,40	51,74	0,000	**
Femininost	168,6	2	84,30	0,75	0,473	
Maskulnost 3 Femininost	596,8	4	149,20	1,33	0,259	
Napaka	51963,1	462	112,47			

V tabelah 3 in 4 so prikazani rezultati analize variance posameznih komponent samospoštovanja. Ker nas zanima diferencialna povezanost maskulinosti in femininosti s posamezno komponento samospoštovanja in ker sta komponenti med seboj precej povezani ($r=0,67$), smo pri analizi variance ene komponente kontrolirali preostalo komponento tako, da smo jo vključili v analizo kot kovariato. Razumljivo je torej, da večino pojasnjene variance prispeva preostala komponenta in da so zato F vrednosti neodvisnih spremenljivk in s tem njihove pomembnosti precej nižje, kot bi bile sicer.

Tabela 3 prikazuje rezultate analize variance občutka kompetentnosti ob kontroliranju samougajanja. Maskulnost ima daleč največji vpliv, kar potrjuje naša predvidevanja, vendar prispeva pomemben del pojasnjene variance tudi femininost. Bolj ko je posameznik maskulin, o boljšem občutku lastne kompetentnosti poroča. Enako velja za femininost: bolj ko je posameznik feminin, o boljšem občutku kompetentnosti poroča. Kljub veliko večji pomembnosti maskulinosti torej lahko potrdimo aditivni androgini model.

Pri razlagi teh rezultatov se lahko navežemo na opredelitev "agentnosti" (agency) - maskulinosti in "komunosti" (communion) - femininosti kot dveh temeljnih orientacij v posameznikovem življenju (Bakan, 1966). Maskulnost se nanaša na stopnjo usmerjenosti posameznika k lastnemu jazu, femininost pa na stopnjo njegove usmerjenosti k drugim. Za občutek kompetentnosti in sposobnosti je torej pomembna tudi določena stopnja usmerjenosti k drugim, občutek za potrebe drugih, prijaznost... in ne samo usmerjenost k sebi, na katero se nanašajo pridevniki lestvice maskulinosti.

Tabela 4. Rezultati analize variance občutka kompetentnosti.

Izvor variance	Σ kvadratov (tip III)	Df	Srednji kvadrat	F	Pomembnost	
Samougajanje	4702,4	1	4702,44	293,85	0,000	**
Maskulnost	780,7	2	390,37	24,39	0,000	**
Femininost	126,6	2	63,30	3,96	0,020	*
Maskulnost 3 Femininost	138,1	4	34,52	2,16	0,073	
Napaka	7377,3	461	16,00			

Pri samougajanju, zunanji komponenti samospoštovanja, ki je bolj odvisna od družbe, poleg občutka kompetentnosti ni pomembna nobena od neodvisnih spremenljivk: niti maskulnost niti femininost (tabela 4). Za občutek sprejetosti sebe, ki je odraz sprejetosti s strani družbe, torej niso pomembne lastnosti, ki jih ponavadi povežemo s posameznim spolom. Rezultati so presenetljivi, saj velika večina raziskav ()

s tega področja poroča o zelo pomembnem pozitivnem vplivu maskulnosti na samospoštovanje.

Tabela 4. Rezultati analize variance samougajanja.

Izvor variance	Σ kvadratov (tip III)	df	Srednji kvadrat	F	Pomembnost
Občutek kompetentnosti	7913,6	1	7913,63	293,85	0,000 **
Maskulnost	57,9	2	28,95	1,08	0,342
Femininost	73,6	2	36,82	1,37	0,256
Maskulnost 3 Femininost	200,5	4	50,13	1,86	0,116
Napaka	12415,2	461	26,93		

ZAKLJUČKI

Na splošno v raziskavah povezanosti maskulnosti in femininosti s psihičnim zdravjem s statusom maskulnosti nikoli ni bil problem, saj je bil njen vpliv na psihično zdravje vedno pomemben in pozitiven. Problemi so vedno bili s femininostjo, saj je bila njena povezanost s psihičnim zdravjem ponavadi na meji pomembnosti ali pa nepomembna, vsekakor pa vedno manjša od maskulnosti.

Ko smo kot odvisno spremenljivko, torej mero psihičnega zdravja, uporabili samospoštovanje, kot ga meri večina lestvic, so rezultati potrdili maskulini model, podobno kot veliko drugih raziskav (Marsh & Byrne, 1991).

Vendar naši rezultati analize variance posameznih komponent samospoštovanja kažejo na nujnost ločenega obravnavanja njegovih komponent. Glede na to, da se občutek kompetentnosti nanaša na občutek lastne sposobnosti in učinkovitosti in da maskulnost vsebuje lastnosti, kot so samostojnost, odločnost, dominantnost, je razumljiv velik prispevek maskulnosti k občutku kompetentnosti.

Predvidevanja o večji povezanosti femininosti s samougajanjem, ki so temeljila na podobnosti konstruktov maskulnosti in neodvisnega jaza kot merah posameznikove orientacije k sebi ter konstruktov femininosti in soodvisnega jaza kot merah posameznikove orientacije k drugim, se niso potrdila.

Rezultati pa nakazujejo še bolj optimistične zaključke, namreč, da na samougajanje, za nekatere avtorje ožji definiciji samospoštovanja oziroma edini pravi meri samospoštovanja (Maarit, 1999), ne vplivajo osebne lastnosti, ki so prvenstveno vezane na pripadnike enega ali drugega spola.

LITERATURA

- Ashmore, R.D. (1990). Sex, gender, and the individual. V L.A. Pervin (ur.), *Handbook of personality: Theory and research* (str. 486-525). New York: Guilford press.
- Avsec, A. & Musek, J. (1998). *Vprašalnik maskulnosti in femininosti. Neobjavljeno gradivo.*
- Bakan, D. (1966). *The duality of human existence. An essay on psychology and religion.* Chicago: Rand McNally.
- Bem, S.L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 155-162.
- Bem, S.L. (1975). Sex role adaptability: One consequence of psychological androgyny. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31, 634-643.

- Berzins, J.I., Welling, M.A., & Wetter, R.E. (1978). A new measure of psychological androgyny based on the personality research form. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 46*, 126-138.
- Cross, S.E., & Madson, L. (1997). Models of the self: Self-construals and gender. *Psychological Bulletin, 122*, 5-37.
- Diener, E., & Diener, M. (1995). Cross-culture correlates of life satisfaction and self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology, 68*, 653-663.
- Eagly, A.H., & Dielman, A. B. (1997). The accuracy of gender stereotypes: A dilemma for feminism. *International Review of Social Psychology, 2*, 11-30.
- Fleming, J.S., & Courtney, B.E. (1984). The dimensionality of self-esteem: II. Hierarchical facet model for revised measurement scales. *Journal of Personality and Social Psychology, 46*, 404-421.
- Hall, J.A., Taylor, M.C. (1985). Psychological androgyny and the masculinity-femininity interaction. *Journal of Personality and Social Psychology, 49*, 429-435.
- Kwan, V.S.Y., Bond, M.H., & Singelis, T.M. (1997). Pancultural explanations for life satisfaction: Adding relationship harmony to self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology, 73*, 1038-1051.
- Lubinski, D., Tellegen, A., & Butcher, J.N. (1983). Maskulinity, femininity, and androgyny viewed and assessed as distinct concepts. *Journal of Personality and Social Psychology, 44*, 428-439.
- Maarit, J. (1999). *The dynamics of competence and self-esteem*. VI European congress of psychology. Rome, Italy.
- Major, B., Barr, L., Zubek, J., & Babey, S.H. (1999). Gender and self-esteem: A meta-analysis. V W.B. Swann, J.H. Langlois & L.A. Gilbert (ur), *Sexism and stereotypes in modern society: The gender science of Janet Taylor Spence* (str. 223-253). Washington, DC: American Psychological Association.
- Markus, H., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review, 98*, 224-253.
- Marsh, H. W., & Byrne, B. M. (1991). Differentiated additive androgyny model: Relations between masculinity, femininity, and multiple dimensions of self-concept. *Journal of Personality and Social Psychology, 61*, 811-828.
- Shavelson, R.J., & Bolus, R. (1982). Self-concept: The interplay of theory and methods. *Journal of Educational Psychology, 74*, 3-17.
- Spence, J.T., Helmreich, R., & Stapp, J. (1975). Ratings of self and peers on sex role attributes and their relation to self-esteem and conceptions of maskulinity and femininity. *Journal of Personality and Social Psychology, 32*, 29-39.
- Spence, J.T., Helmreich, R., Stapp, J. (1974). The Personal Attribute Questionnaire: A measure of sex-role stereotypes and masculinity-femininity. *JSAS: Catalog of Selected Documents in Psychology, 4*, (ms. 617), 43-44.
- Tafarodi, R. W., & Swann, W. B., Jr. (1995). Self-liking and self-competence as dimensions of global self-esteem: Initial validation of a measure. *Journal of Personality Assessment, 65*, 322-342.
- Tafarodi, R. W., & Swann, W. B., Jr. (1996). Individualism-collectivism and global self-esteem: Evidence for a cultural trade-off. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 27*, 651-672.
- Tafarodi, R.W., Lang, J., & Smith, A.J. (1999). Self-esteem and the cultural trade-off: Evidence for the role of individualism-collectivism. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 30*, 620-640.
- Terman, L.M., & Miles, C.C. (1936). *Sex and personality*. New York: McGraw-Hill.
- Whitley, B.E. (1983). Sex role orientation and self-esteem: A critical meta-analytic review. *Journal of Personality and Social Psychology, 44*, 765-778.